

# INTERJÚ

---

Az utóbbi időben az érettségi és a felvételi vizsgák körül is fellángoltak a viták. Ezúttal olyan interjú-alanyokat választottunk, akik funkciója valamennyiünk számára ismerős, akiket mindannyian tisztelünk, akik évről-évre fontos, sőt olykor életre szóló döntéseket hoznak, miközben személyiségüket és egyéni véleményüket titokzatos homály övezi.

Az érettségi és a felvételi vizsgák elnökeiről van szó. A velük készült interjúk során fény derül azokra a tapasztalatokra, amelyeket a közelmúltban gyűjtöttek a vizsgákról és a vizsgázókról, és bepillantást nyerhetünk az értékelés műhelytitkaiba is.

*Liskó Ilona*

## Amacziné Bíró Zsuzsanna tanár, Radnóti Miklós Gimnázium

*Educatio: Kérem, mutatkozzon be.*

*Bíró Zsuzsanna:* 1968-ban végeztem az Eötvös Loránd Tudományegyetemen magyar-országi szakon. 1976-ban doktoráltam a bölcsész karon. Azóta tanárként dolgozom. A Radnótióban ez a tizenegyedik tanéve, 1984 augusztusában kerültem ide. Itt az a szokás, hogy csak egyik szakjukat tanítják a tanárok, én magyar szakos vezetőtanár vagyok.

*E: Mióta érettségiztet?*

*B Zs:* A második munkahelyem eléggé ismert és jó szakközépiskola volt. Az igazgató, Képe Károly találta ki nagyon okosan, hogy a fiatal tanárokat, akikben látott valamennyi fantáziát, elküldte érettségi elnöknök. Abból a meggyőződésből indult ki, hogy nagyon sokat lehet tanulni a vizsgáztatás során, és nem zárul be a tanár a saját iskolájába. Lesz kitekintése a világra. Azóta is hálás vagyok neki, mert nekem sok örömem volt ebből. 32 évesen, 1977-ben voltam először érettségi elnök. Természetesen akkor mint érettségi elnökségre javasolt kollega mentem különböző levelező tagozatok osztályvizsgáira, záróvizsgákra. Volt olyan, hogy az osztályvizsgán is és az érettségien is én voltam az elnök.

*E: Hogyan született a javaslat?*

*B Zs:* Az igazgatótól illetve az iskolavezetéstől származott, tehát az iskola javasolt valakit érettségi elnöknök. Vagy ők szóltak, hogy van-e kedve elmenni egy kollegának – ez volt az én esetemben –, vagy a tanár kérhette, hogy érettségi elnök lehessen. Miután belekerültem ebbe a körbe, minden évben ment a papírom az igazgató támogatásával az akkori tanács művelődési osztályára. Egyetlen egy évben nem voltam azóta érettségiztetni, akkor is csak azért, mert éppen külföldi tanulmányutat tettem.

*E: Ki dönti el, hogy az érettségi elnökök melyik iskolába kerüljenek?*

*B Zs:* Nagyon rossz divat alakult ki, mert én mint szakközépiskolai tanár szívesen menetem volna gimnáziumba érettségiztetni, de csak szakközépiskolába mehettek. Viszont amikor bekerültem az Eötvös Gimnáziumba tanárnak, akkor automatikusan gimnáziumba kerültem érettségiztetni is. Hogy ezt ki dönti el és milyen kritériumok alapján, azt nem tudom. Olyan előfordult, hogy azt mondta az igazgató, nagyon szívesen

lát máskor is elnökként, de az egyszer sem történt meg, hogy a következő évben tényleg szolt volna. Ezek ilyen félig udvarias, félig meggyőződéses visszahívások voltak. Bár nem is bánom, mert így mindig új helyre mentem. Nagyon sokat láttam, tapasztaltam és tanultam. Olyan azért előfordult, hogy többször is érettségiztettem ugyanabban az iskolában, csak évek teltek el közben. Például a Szilágyi Gimnáziumban voltam kétszer, három év különbséggel.

*E: Az érettségi előtt mennyi idővel előbb kap értesítést arról, hogy melyik iskolába kell mennie?*

*B Zs:* A vizsgáztatásnak van egy felelős szerve a fővárosi önkormányzatnál. Eddig mindig megkaptuk a tavaszi szünet elején a papírt arról, hogy hova kell mennünk elnökként. Az idén azonban még semmi visszaigazolást nem kaptunk, noha az iskolánkból még két kolleganővel vagyunk érettségi elnökök. Úgy látszik, az új seprő nem egészen jól söpör.

*E: Megismerkedik-e előzetesen azzal az iskolával, ahová megy?*

*B Zs:* Elvileg van arra lehetőség, hogy meglátogassam az osztályt, például elmehetnék egy osztályfőnöki órára vagy más órára is. Elmehetnék az írásbeli érettségire is. De a gyakorlatban még nem találkoztam olyanal, aki hozzánk eljött volna, és én sem mentem sehová. Úgy gondolom, hogy az érettségi elnök munkája igazából az érettségind kezdődik, de arra nagyon rendszeren fel kell készülni. A felkészülés úgy történik, hogy az elnök megkapja az írásbeli érettségi anyagát. Ezt átnézi, a becsületén múlik, hogy milyen részletesen. Én elég alaposan szoktam tájékozódni. Például a magyar dolgozatok többségét elolvasom, de van olyan is, amit csak átfutok, mert már akkora gyakorlatom van, hogy ennek alapján is átlátom. Megnézem, hogyan osztályoz a tanár, hogyan minősít. Ha nagyon nagy eltérés van a véleményemhez képest, akkor el szoktam mondani ezt a nyitóértekezleten. Ugyan a nyitóértekezletet hivatalosan megszüntették, de én ennek nagy híve vagyok. Ott ugyanis az ember megismerkedik az egész vizsgáztató kollektívával, és elmondhatja, hogy mit tapasztalt az írásbeli dolgozatokban. Ez nagyon fontos.

Kötelező, hogy az érettségi elnök tájékozódjon mindenről, vagyis minden tárgyból végig kell néznie az írásbeli dolgozatokat. Nagyon szerencsés vagyok, mert a férjem a matematikát, fizikát, biológiát át tudja nézni. Így soha nem kellett a kollegákat kérni, hogy nézzék meg a dolgozatokat. Itt van az érettségi elnökségnek az egyik legnehezebb kérdése, és ezzel ugyan nem sokszor, de azért találkoztam már. Tudniillik a matematikát értékelni tudom annak alapján, amit a férjem leírt. Az ő véleményét tudom tolmácsolni. Ezt a véleményt mindig elfogadják a kollegák, mert természetesen konkrétumukat is szoktunk mondani. Igen ám, de lehet, hogy a matematika tanár négy éves kemény küzdelem árán érte el azt az eredményt, ami született. Ezt nem tudom értékelni. Tavalyelőtt volt egy eset, amikor teljesen igaza volt a matematikus kolleganőnek, amikor azt mondta, hogy ő többet és mást is szeretett volna hallani, azt szerette volna hallani, hogy a négy éves munkája emberileg mit ér. De én, mint magyar szakos ezt nem tudom minősíteni. Ezt én akkor tudnám értékelni, ha pontosan tudnám, hogy elsőől kezdve mit kell tanulni matematikából és nem csak a kimenetet látnám (azt is a férjem szemével). Amikor a saját iskolámban érettségiztetek és nem magyar szakos az elnök, akkor én is pontosan tudom, hogy ez az érettségi nem az én „futatom”. Tehát az én szaktanári munkám nem kap igazi minősítést. Ha rajtam múlna, mindenképpen két elnököt adnék az érettségire, (noha tudom, hogy ez anyagi kérdés) egy humán és egy reál szakos elnököt. Ekkor lenne igazi értékelési lehetőség. Ha tényleg erősödne az érettségi szerepe, akkor ezt alighanem meg is kell változtatni. Ezzel a problémával szembe fog kerülni az oktatásügy vezetése is.

Az írásbeli dolgozatokon kívül az osztályfőnökökkel is szoktam találkozni az érettségi előtt. Nem egyszer előfordult, hogy telefonon vagy személyesen mesélte el a kollega az osztály történetét. Nagyon jónak tartom az osztályfőnöki, illetve szaktanári jelentéseket. Természetesen ezt is megszüntették pár évvel ezelőtt, pedig ez nagyon fontos volt. Én azóta is mindig írok ilyet az iskolámban, éppen azért, mert gyakorló érettségi elnök vagyok, és tudom, hogy ez mennyit segít az elnöknek. Ez a jelentés nagyon fontos, mert a szaktanár egy-két oldalon összefoglalja négy éves munkáját, megírja, hogy miért ilyen az írásbeli érettségi, mi az osztály erénye és hátránya, és mire lehet számítani. Ha nincs ez a pár oldal, akkor nem tudok semmit. A dolgozatokból ezt nem tudhatom meg, azokból csak egy szakmai arcképet kapok. Ha ezek a találkozások vagy jelentések mégsem jönnek létre, akkor még mindig megmarad a nyitóértekezlet az érettségi előtt, és a vizsga

alatt is akad olyan holtidő, amikor lehet beszélgetni. Mondjuk a magyar tantárgy esetében teljességében tudok tájékozódni, a többi tantárgy esetében pedig mindazokról a problémás dolgokról, amelyek a szóbelin előfordulhatnak.

*E: A nyitóértekezleten mit szokott értékelni?*

*B Zs:* Ez borzasztó érdekes dolog, ugyanis az érettséginek nincs tétje. Ez a legnagyobb baja a magyar oktatásügynek. Erkölcsei kérdés, hogy van-e jogom, mint kívülről jött embernek egy kollegát megítélni, amikor ennek a magyar oktatásügyben semmi következménye sincs. Van-e jogom másokat megdicsérni, amikor ennek sincs semmilyen következménye. Hogy milyen problémák adódnak ebből, arra csak egy példát mondok: az egyik gimnáziumban egy idősebb tanár volt a történelem szakos. A vizsga elején még nem tudtam, hogy nyugdíjából jár vissza tanítani. Hallatlanul szép volt a vizsga, nagyon megdicsértem a szóbeli után. De utána suttogták a kollegák, hogy ez most nagyon rosszul jött az iskolavezetésnek, mert szeretnék elküldeni az illetőt. Nyilván kellett a státusz. Szabad-e vállalni ezeket a helyzeteket?

A dicséreteket nem sajnálom, hisz a felnőttek ugyanolyanok, mint a gyerekek: ha valakit szidnak, az nem fog jól dolgozni egy idő után, viszont ha valakit dicsérnek, az próbál igyekezni, hogy magasabb szintre jusson. Emiatt a dicsérettel soha nem fukarkodom, de meg szoktam mondani azt is, amivel nem értek egyet. A csomagolás persze fontos, tehát, hogy udvariasan mondja el az ember azt is, amit kifogásol. Például, ha durva helyesírási hibákat hagy a magyartanár a dolgozatban, vagy ha nem konzekvensen javítanak a kollegák, azt feltétlenül szóvá kell tenni. Nem a jelen érdekében, mert azon már úgysem lehet változtatni, hanem a következő érettségiző generáció érdekében.

*E: A feleleteknél milyen mércét alkalmaz?*

*B Zs:* Ez a legnagyobb problémája ennek a kérdéskörnek. A már emlegetett igazgatómtól megtanultam, hogy az embernek az iskolával való ismerkedése a kapun belül kezdődik. Milyen a fogadtatás, milyen a dekoráció, milyen a tisztaság, milyenek a tablók, milyen az iskola összképe. Mire az igazgatói szobáig elérek, már van egy képem arról, hogy ez jó intézmény vagy nem jó vagy közepes. Úgyhogy amikor az igazgatói irodában leülök – mert mindig az igazgatóval találkozom először néhány percre, és csak utána jönnek be a tanárok –, akkor már tisztában vagyok a helyzettel. Persze ez csak néhány éves gyakorlat alapján alakulhat ki. Milyen az elvárás? Az elvárás már a dolgozatok alapján lehet látni. Ez közepes szintű, ez jó színvonalú, ez nem lesz jó érettségi, ez jó érettségi lesz – ezeket a következtetéseket már az írásbeli elolvasása után levonom. Amikor megismerkedem a kollegákkal és a szóbelin a kérdezői kultúrájukkal, akkor kezd érdekessé válni a dolog. Például vannak olyan esetek, hogy kiváló kollega nagyon gyenge osztályt tanít, de nagyszerű metodikával kihozza a rendkívül gyenge anyagból a lehetséges maximumot. Ez óriási pedagógiai elmény. Sajnos az ellenkezőjére is van példa. Értelmes gyerekeket rossz módszerrel tanítanak, s akkor azok az érettségien kevesebbet mutatnak. Ilyenkor nagyon nehéz a helyzet, hogyan beszéljen erről az elnök. Ezen ugyanis nem könnyű változtatni. Ezért csak nagyon finoman és meggondoltan szabad megemlíteni.

Mint érettségiztető tanár tudom, hogy az érettségi elnök véleménye nem közömbös. Nem azért, mert van valami tétje az egésznek, hanem azért, mert a kollegák előtt nem mindegy, hogy mit mond az elnök. Mert ő mégis csak kívülről jött ember, aki már valami képet kialakított az iskoláról. Például én előre le is szoktam írni az írásbeli dolgozatokról kialakult véleményemet, hogy a jegyzőkönyvvezetőnek is segítek. Ez a kollegáknak számít, mert innen tudják meg, hogy kivel dolgoznak együtt. Ez óriási felelősség is az érettségi elnök számára. Ebben a véleményezésben tantárgyanként értékelem az írásbeli dolgozatokat, és értékelem az osztályfőnöki munkát (amennyiben az előzetes tájékozódás megvolt), már az érettségi dokumentumok mutatják, hogy milyen a diákok felkészültségi szintje, honnan jöttek, milyen társadalmi rétegekből, milyen típusú az adott iskola, milyen típusú felkészítés várható. Ha szakközépiskoláról van szó, akkor a szakmai felkészültség is fontos, de ezt a szakmai elnök nézi meg általában. Úgyhogy ez nagyon nagy felelősség, de talán még nagyobb felelősség, hogy a szóbelikről mit mond az elnök. Amikor azt értékeli, hogy melyik tanár hogyan vizsgáztatott.

Igyekszem végigkövetni a szóbeli vizsgát, közben amennyi lehetőség van rá, beszélgetek a szaktanárokkal is. Ez igen nehéz, nyolc-tíz órán keresztül koncentrációt igényel. De nagyon szeretem például a nyelvi

érettségiket hallgatni (oroszul, angolul tudok és németül értek egy kicsit, de például a spanyolt is óriási érdeklődéssel hallgatom, értek is belőle valamennyit, a franciából is értek valamennyit), nagyon szeretem a történelmet is. Aki biológiából és kémiából felel, sajnos az nálam nem nagyon tud brillírozni, mivel nem veszem észre, hogy szakmailag mit művel, inkább csak a szaktanár reakcióiból (ezért kellene két elnök). A magyar feleleteket azonban végig követem. Elnézést szoktam kérni előre, ha kérdezek. Ugyanis kétféle elnöktípus van. Az egyik ül és nem szól semmit, ezzel nincs gond. A másik típus szeret kérdezni a tanulóktól. Én úgy fogom fel az érettségi vizsgát, hogy az valóban egy négy éves tanulási folyamat lezárása, és ilyen értelemben mindenféleképpen vizsga jellegű. Ugyanakkor van egy lélektani oldala is, amit saját életemből tudok, hiszen a saját érettségimen tapasztalom. Amit ott mond nekem az elnök, azt az életemben nem felejttem el. Hiszek abban, hogy az érettségien is lehet a diáknak egy-két olyan mondatot mondani, amit soha nem fog elfelejteni. Nem beszélek arról, hogy humort is szabad belevinni. Minél értelmesebb a vizsgázó, annál jobban hajlik arra, hogy értse a humort. Amint lehetőség van, megpróbálok valami humoros megjegyzéssel oldani, előrelendíteni vagy egyszerűen csak kellemesebbé tenni a vizsgát. Kérdező típusú érettségi elnök vagyok, de egyre inkább csak az okosaktól kérdezek. Tudniillik a rossz tanulót megzavarja a kérdés. A gyerekeknek is sokszor el szoktam mondani a nyitó beszédben, hogyha én kérdezek valakitől, az azt jelenti, hogy jónak tartom. Ez hallatlanul izgalmas, mert vadidegen 18 évesekkel sokszor másodpercek alatt komoly szellemi kontaktus jön létre. Ez nagyon jó, ez mindkettőnknek élmény.

*E: Hogyan történik az értékelés?*

*B Zs:* Elvi kérdés, hogy nem adok érdemjegyet, azt a szaktanárra hagyom, de a feljegyzéseim alapján, ha probléma van, akkor próbálok módosítani a kollega által ajánlott jegyen. Általában nincs rá szükség. A tanár pontosan tudja, hogy az érettségien, ha én négyest adnék, akkor ő miért ad ötöst, mert ő a négy éves munkát is értékeli ezzel. Írásbelin inkább szóvá teszem, ha valamivel nem értek egyet, de nem feltétlenül javítom át a jegyet.

*E: Volt rá eset, hogy átjavította?*

*B Zs:* Eleinte igen, amikor még keményebb voltam. Egyébként csak a magyarhoz szólok hozzá. Matematikából, fizikából csak akkor, hogyha abszolút korrekten kimutatható, hogy tanári hiba történt. Általában éppen fordítva történik a dolog, határesetekben a tanár igyekszik egy kicsit segíteni, és ezt természetesen el kell fogadni. A szóbelin magyarból is csak akkor mondok jegyet, ha a szaktanár igényt tart a véleményemre. Általában nagyon hamar kialakul, hogy a kollegával szinkronba jövünk, és ha szinkron van, akkor úgymint hasonló az értékelésünk. Előfordul, hogy az ember nem ért egyet, de mégis hagyja, mégpedig azért, mert megnézi a gyerek a többi osztályzatát, hogy ez mit változtat az összképen. Ha úgysem változtat semmit, akkor teljesen felesleges konfliktushelyzetet teremteni. De ismétlem, hogy mindaz, amit elmondtam, csak arra a helyzetre vonatkozik, ami most van Magyarországon, amikor az érettséginek majdnem nulla az értéke. Erre megint egy példát mondok. Most néhány egyetem olyan jó szándékú döntést hozott az érettségi előtt, hogy az eddig szerzett eredmények alapján felveszi a diákokat. Ilyenkor teljesen az ő jó szándékára és jóindulatára van bízva, hogy azért az érettségire is megfelelően felkészül-e. Ez lélektanilag annyira elhibázott döntés, hogy aki ilyet hoz, az nem ismeri se a gyerekeket, se a lélektant, se a pedagógia alapcéljait.

*E: Változott-e a gyerekek tudása az elmúlt évek alatt?*

*B Zs:* Ezen gondolkoztam két napja, hogy elmondjam-e. De ha vállaljuk az igazságok kimondását, akkor elmondom. Hetedikes voltam, amikor egy osztálytársamat kezdtem tanítani matematikából, később más tantárgyakból is, mert annyira nem ment neki semmi. Életemben először, 13 éves koromban találkoztam azzal a ténnyel, hogy az emberek nem indulnak esélyegyenlőséggel, mert az a kislány, aki nagyon rendes és szimpatikus ember volt egyébként, mérhetetlenül buta volt. Akármennyit dolgoztunk, képtelen volt ötről a hatra jutni. Tehát közvetlenül tapasztaltam, hogy nincs igazság a Földön, nem születünk egyenlőnek szellemileg sem. Ennek az ismeretében és tudatában döntöttem el végképp hetedikes koromban, hogy tanár leszek és erre a tényre mindig tekintettel leszek. Már az általános iskola végén, a gyakorló gimnáziumban és az egyetemen is úgy figyeltem az embereket és a tanárokat, hogy én milyen ne legyek majd. Láttam, hogy ugyanaz az eredmény hatalmas küzdelmekkel illetve nulla munkával is elérhető. Ennél fogva tudtam, hogy

nincs olyan, hogy az egyik korosztály okosabb, mint a másik. Minden korosztályban rétegek vannak. Tehát egy gyenge középiskolai tanuló a legnagyobb erőfeszítéssel sem lesz olyan eredményű, mint ugyanannak a korosztálynak egy jobb szellemi képességgel született tagja.

Azonban biztos, hogy minden korosztálynál érezhető, hogy a társadalom hogyan viselkedik az iskolával. Ha a társadalom – mint a Kádár rendszerben – a nagy ifjúságpolitikával elengedi a gyepelöt, akkor szemtelen, fegyelmezetlen, nehezebben kezelhető korosztályok nőnek fel. Szellemi teljesítményük pedig attól függ, hogy hajlandók-e amellet még dolgozni is, hogy okosak. Most volt egy pár év, a rendszerváltás, amikor fegyelmezettebbek voltak a diákok. Benne volt a levegőben a rendszerváltás, a várakozás, hogy ez mit fog magával hozni. Mindenki várakozott. Most megint elszabadult a pokol, megint nagyon fegyelmezetlenek. Dupla energiával lehet a munkára rávenni őket. Sokkal inkább ez az oktatás problémája, mint hogy az egyik generáció jobb-e, mint a másik. Az iskolában azon múlik minden, hogy milyen fegyvellem dolgoznak.

*E: Vannak-e különbségek az egyes iskolák között?*

*B Zs:* Elképesztő különbségek vannak. Például TIT előadóként jártam hosszú éveken keresztül a várost. Ipari tanuló iskolába jártam egy előadás-sorozatra. Egy éven keresztül 8–10 alkalommal voltam ott. Csodálatos rend, imponáló fegyvellem, viselkedés. Kellemes volt. A tanár biztosította, hogy az előadások a tanítási órán folyjanak, hogy ott legyen mindenki és odafigyeljenek. Jó, három tanuló tudott csak érdemben hozzászólni a témához, de az a három vitte az egészet. Bemegegyek egy elitgimnáziumba, hihetetlen szétszórtság, lezsértség, ugyanakkor országos eredmények. Bemegegyek egy jó hírű gimnáziumba, két udvarias kapus megkérdezi, hogy kihez jöttem, elvezet ahová kell, az egész olyan, hogy úgy érzem, egy jobb világba kerültem. Tehát ebben is óriási szélsőségek vannak. Nagyon-nagyon sok függ a kollegáktól is, melyik kollega hogyan tanít. Nekem, (most már a harmadjára emlegetett) volt igazgatóm azt mondta, hogy egy iskolában minden az igazgatón múlik. Ha olyan indítást ad, ami mindenki számára elfogadható, akkor mindenki mögéje sorakozik. Az érdemjegyekben is óriási különbségek vannak. Ami a saját iskolámban mondjuk egy közepes felelet, az egy másik gimnáziumban ötösnek számít. Ezek nagyon kemény igazságok. Ezt úgy szoktam megfogalmazni – a szülőknél is és a gyerekeknek is –, hogy a felvételre hetesre kell tudni, és aki kiváló, én annak is csak ötöst tudok adni. Ennek az a fordítottja, hogy aki hatalmas munkával gyenge teljesítményt ér el, annak is meg kell adni abban a közegben a négyest vagy az ötöst. Ezt úgy szoktam fogalmazni, hogy vannak erkölcsi osztályzatok és vannak értékkefejező osztályzatok. Még egy példát hadd mondjak el. Amikor a gimnáziumban követelmény volt, hogy lehetőleg csak kitűnőket vegyenek fel, bekerültek az általános iskolából a kitűnők, és a mezőny felév alatt szanaszét szóródott. Ez azonban nem biztos, hogy baj, mert az emberi tényezőt nem szabad kihagyni semmiből. Ebbe bukott bele a kommunizmus is, hogy az emberi tényezőt kihagyta. A baj az, hogy nem mondtuk meg az érettségiről, hogy mit akarunk vele és ebből az lett, hogy semmit se akarunk.

Van egy kialakult iskolai trend, egy átlagszínvonal, amit a tanár ösztönösen követ. Nálunk ez nagyon magas, kb. 4,5-ös átlagot jelent, ehhez sorakoztatják fel a diákokat. Amikor szakközépiskolában tanítottam a 70-es években, akkor az volt a divat, hogy tilos buktatni. Ha bukás van, akkor a tanár rossz, mert nem tanítja jól a gyereket. Nem biztos, hogy a tanár a rossz (bár ez is előfordulhat).

*E: Volt olyan, hogy buktatott az érettségim?*

*B Zs:* Igen, egyszer volt. Szakközépiskolában. Egy fiatalembernek életében először adtak osztályt. Senki nem mondta el neki, hogy mit kell csinálnia, mit kell egy osztályfőnöknek tudnia. Teljesen szétszóródott a keze alatt az osztály és valami kriminális teljesítményt nyújtottak. Olyan felkészületlenséget még életemben nem tapasztaltam. Kezdve azzal, hogy fel sem öltöztek tisztességesen az érettségire, ami elképzelhetetlen Magyarországon. Valami eszméletlen tudással álltak oda. Ott bizony buktattunk. Azzal kezdtem a záróbeszédemet – amivel még soha –, hogy szégyelljétek magatokat! Késő volt már, de legalább egy külső embertől hallaniuk kellett ezt a mondatot.

*E: És milyenek a pótérettségik?*

*B Zs:* Pótérettségim egyszer voltam. Pótérettségire Magyarországon az kerül, aki nem tudom mit csinált négy évig. Ez még a Kádár rendszer maradványa, hogy majdnem mindenkit átengedünk. A pótérettségim olyan

tudatlansággal találkoztam most is, hogy az elképesztő, de meg is bukott a tanuló. Egyszerűen nem volt olyan primitív kérdés, amire még megközelítően is tudott volna válaszolni.

*E: És milyenek a levelező érettségiek?*

*B Zs:* A levelező érettségi olyan, hogy mindaz, amit eddig elmondtam, az az oktatás dicsérete. Nem tudom, világos-e. A levelező érettséginek nagyon komoly feladata volt. Tényleg erkölcsi kérdés jelentett, hogy azok a munkásgenerációk, amelyek nem tudtak fiatalon tanulni, kapjanak esélyt valamire. Azzal egyetértettem, hogy legyen levelező, ez tisztességes dolog volt a szocializmusban. A levelezőst az osztályvizsgán megbuktattuk, de pótvizsgája után az érettségien átengedtük. A levelező érettségik szintjét fel sem szabad vetni.

*E: Milyen különbségek vannak a gimnáziumi és a szakközépiskolai érettségik között?*

*B Zs:* Nem egyforma értékűek, az biztos. Szét kell választani őket. Ez nem a szakközépiskola lebecsülése, hanem annak a tudomásul vétele, hogy a szakközépiskola szakmát tanít. Tehát ha onnan valaki továbbtanul, akkor szakirányban tanul tovább. Ha egy szakközepes menet közben rájön, hogy ő inkább humán érdeklődésű, akkor őt a jogra vagy a BTK-ra csak irodalmi ritkaságként veszik fel. Tehát arról nagyon pontos mércék vannak, hogy mit ér az érettségi, ha az ember kilép az iskolából.

*E: Mi értelme van az érettséginek?*

*B Zs:* Az érettséginek van egy óriási lehetősége. Idézném volt fizika tanárnőm és osztályfőnököm szavait, aki a következőkkel indított el minket erre a vizsgára: Gyerekeim most vagytok az éleetekben a legműveltebbek, mert most különböző tudományok alapjait nagyjából egyforma szinten ismeritek. Amióta érettségi van, azóta ez a frappáns fogalmazás megállja a helyét, mert egy 18 éves fiatalnak ugyanúgy tudni kell valamit az integrálszámításról, mint arról, hogy Vajda János miért volt szimbolista költő. Soha többé az életben ilyen szintű tudásra nem lesz szüksége. Úgy szoktam mondani a tanulóimnak, hogy most még figyeljetek, mert soha többé az életben irodalom órát nem fog tartani nektek senki. Ezzel az ember csak az érettségi környékén szembesül. A szintetizálásra szükség van az emberi szellem fejlődése szempontjából. Én ugyan mint bölcsész beállítottságú ember a matematika esküdt ellensége voltam, de mindig elfogadtam, hogy erre szükség van. Szerintem még mindig benne van a tudatom működésében az az ismeret, amit így vagy úgy óriási szorgalommal elsajátítottam, akkor is, ha nem használok. Tehát az érettségire szükség van, még akkor is ha nagyon csúnya ok miatt hozták létre ezt a vizsgát. Azért találták ki a poroszok 1788-ban, hogy eleve kontraszelektiót alkalmazhassanak a továbbtanulásban. Nálunk 1851-ben volt először érettségi vizsga.

Nagy híve vagyok az érettséginek, de csak az olyannak, ami értékes is. A saját iskolámban jól felkészült diákokról van szó, a kikerülők 80%-a egyetemképes. Kikerülnek az iskolából, és ha az a 20%, aki nem kerül be rögtön az egyetemre, elmegy munkahelyet keresni, csak legyintenek arra, hogy neki gimnáziumi érettsége van. Ez egy olyan helyzet, amit meg kellene szüntetni.

*E: Mit jelent az érettségi a pedagógusok számára?*

*B Zs:* Ez nagyon jó kérdés, mert nem tudom. Én nagyon szeretem az érettségit, nagyon szeretem a légkörét. Szeretem azt, hogy a diákok egy pozitív megmértetésen esnek át. A diák az érettségi után már szereti az érettségit, tehát utólag szentesíti. Nagyon nagy szerepe van az iskola életében és az ember egyéni életében is. Azt is el szoktam mondani elnökként a gyerekeknek, hogy még nagyon sokszor fogtok álmodni az érettségiről. (Én még mindig szoktam.) Az olyan pillanat az életben, amit nem lehet elfelejteni. Sajnos nincs értéke. Négy iskolában tanítottam eddig, és valahogy úgy éreztem mindenütt, hogy kicsit tehernek érezték a tanárok az érettségit, ugyanakkor őráult boldogok voltak tőle. Ambivalens a hozzáállásuk. Én mindig nagyon szerettem. De én megszállottnak számítottam ezen a pályán, és a véleményem nem biztos, hogy érvényes a többi pedagógusra is.

*E: Megváltoztatja-e az érettségi jelenlegi megítélését az alapvizsga bevezetése?*

*B Zs:* Még nem tudjuk, hogy milyen lesz ez a gyakorlatban. Így csak hipotézist tudok mondani. Miután vizsgapárti vagyok, azt hiszem, erősítené az érettségi szerepét és hitelét. A tanuló vizsgázási rutint szerezne ezzel, ami egyébként nincs neki, mert 18 éves korában kerül először vizsgahelyzetbe, kivéve a nyelvvizsgákat, de ezek nem hasonlíthatók az érettségéhez. Tehát megismernének egy vizsgahelyzetet és a szintetizáló ké-

pességük már korábban erősödne. Egyébként az anyag teljes áttekintésére most igazából negyedik végére jutnak el. Így talán kisebb egységeket is át tudnának látni. Nagyon fontosnak tartom. Könnyebb lenne ezután az érettségi a diáknak is, a tanárnak is. Értékesebb is lenne, szakmailag többet és mélyebben tudna a vizsgázó.

*E: Mi a véleménye a kétszintű érettségiről?*

*B Zs:* Ez már eddig is így működött (45 óta), csak nem mondtuk ki, hogy van normál szint és emelt szint, anélkül, hogy az utóbbit elismerték volna felvételinek. Ez az oktatás neuralgikus pontja. Ez az emelt szint tantárgyanként változott. Egy kitűnő érettségi nálunk olyan ötöst tartalmaz, hogy azzal azonnal be lehetne menni az egyetemre. De az egyetemek kimondták, hogy ez nem ér annyit, tessék felvételizni. Ha alap szintet és emelt szintet úgy különböztetünk meg, hogy az emelt szint azonnali belépést jelent az egyetemre, illetve (ahogy én hallottam) bizonyos tantárgyakból választhat a tanuló a két szint közül, akkor lehet, hogy ez beválik. Miután már eltöltöttem harminc évet a pályán, egyértelműen nem merem azt mondani, hogy jó ez vagy rossz. Meg kell próbálni. Elvileg úgy tűnik, hogy jó lenne. A diákokról óriási terhet venne le, ha nem kellene külön felvételizni. De akkor az emelt szintű érettségi presztízse legyen egyetemi felvételi szintű. Le kell fektetni nagyon pontosan, hogy mit követelünk alapszinten és mit emeljen. Az emelt szintet az válassza csak, aki egyetemre akar menni. De ezt nagyon korrekten le kell írni.

*E: Ha megmaradna a jelenlegi érettségi rendszer, akkor milyen változtatásokra lenne szükség?*

*B Zs:* Mindenképpen két elnök kellene, egy humán és egy reál. Meg kellene határozni nagyon megbízhatóan a követelményeket. Például az, hogy a szakközépiskolát és a gimnáziumot összemosták az érettségi tételeknél, hibás koncepció. Éppen az említett különbségek miatt. Az érettségi presztízst növelném. Az érettségit – függetlenül attól, hogy emelt vagy nem emelt szintű – elfogadnám felvételi alapul. Ebben a pillanatban kimondanám, hogy négy év múlva, 1999-től az érettségi felvételit is jelent. Mindenki úgy tanulná a felvételi tantárgyait az érettségire, hogy tudná, azzal a teljesítménnyel kerülhet be az egyetemre. Egyre erősebb az a meggyőződés, hogy nem adminisztrálni kell vagy össze-vissza beszélni, hanem egyszer végiggondoltan és korrekten kell cselekedni. Erre nem képes ez az ország. Az egy mértéktartó és jó döntés, hogy öt tantárgyból kötelező érettségizni, azt is jónak tartom, hogy választani lehet. Ott kellene módosítani, hogy például ha valaki földrajz szakra akar menni, akkor ő az érettségien, ha öt kedvenc tantárgya van, akkor választhassa a földrajzot hatodiknak. A cél az, hogy abszolút érvényes legyen az érettségi. Az egyetemnek nem kellene lenéznie a középiskolát; hanem le kellene ülnie vele és megbeszélni, hogy mik azok a közös követelmények, amelyek a gimnáziumnak is megfelelnek és a felvételihez is elegendők.

*E: Van erre esély?*

*B Zs:* Abban az országban, ahol a Nemzeti Alaptanterv még mindig nem készült el, nem látok erre esélyt.

*E: Köszönöm a beszélgetést.*

*(Az interjút Fehérvári Anikó készítette)*

## Bíró Mária egyetemi tanár, ELTE BTK, Régészeti Tanszék

*Educatio: Kérem, mutatkozzon be.*

*Bíró Mária:* 49 éves vagyok, és az ELTE BTK-n végeztem történelem-könyvtár és régész szakon. Az ELTE régészeti tanszékén dolgozom 1970 óta. A szakterületem tulajdonképpen a provinciális régészet. A végzés után két évvel doktoráltam ókortörténetből, Pál István professzor úrnál. Nem tudom mennyire ismerős ez a név, a történészeknek biztos sokat mond. Erre én nagyon büszke vagyok. A könyv alakban már megjelent kandidátusi disszertációm nyilvános vitájára is hamarosan sor kerül. Valaha gyakorlótanítón a Radnótiiban voltam. Igazából azt a félévet leszámítva nem tanítottam soha középiskolában. Szerencsétlen véletlen volt, hogy meghalt a tanszéken egy kolléganő, így végzés után az ő helyére kerültem ide az egyetemre. Jelenleg annyi kapcsolatom van a középiskolákkal, hogy most már lassan tizenkét éve létezik a Horváth Mihály tanulmányi verseny. Bíró Ferencné, az Országos Pedagógiai Intézet munkatársa e verseny kitalálója és fő